

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta
Katedra pedagogiky a psychologie

Bakalářská práce

Program environmentální výchovy pro děti se sluchovým postižením

Vypracovala: Bc. Hana Kopuncová
Vedoucí práce: Mgr. Tobias Samohejlová Marie

České Budějovice 2017

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury. Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. V platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích, dne .....

.....

Bc. Hana Kopuncová

Abstrakt:

Cílem bakalářské práce je vytvořit environmentální program pro děti se sluchovým postižením. Práce je rozdělena na část teoretickou a praktickou. V teoretické části se zabývám problematikou dítěte předškolního věku, jeho charakteristikou a schopnostmi. Další kapitola je zaměřena na sluch a to především na dopad sluchového postižení na vývoj dítěte. Poslední úsek teoretické části tvoří vymezení environmentální výchovy a její začlenění do předškolního vzdělávání. V praktické části vytvářím environmentální program, který je určen pro děti se sluchovým postižením i pro děti intaktní. Program je následně realizován a zhodnocen.

Klíčová slova: environmentální výchova, sluchové postižení, předškolní vzdělávání, předškolní věk

Abstract:

The aim of the bachelor thesis is to create a program educating children with hearing disabilities about environmental issues. The thesis is split into two sections – a theoretical section and a practical section. In the theoretical section the issue and topic of children in a pre school age, their characteristics and abilities are analyzed. The following chapter is focused on hearing and most importantly the effect of hearing disabilities on the development of a child. The last section of the theoretical part is focused on environmental programs and upbringing and their implementation into pre school education. The practical section of the thesis consists of how and based on what the experimental environmental curriculum program for pre school children with hearing disabilities was created. The program was then carried out with subsequent results analysis.

Keywords: environmental education, hearing disabilities, preschool education, preschool age

Poděkování:

Ráda bych poděkovala Mgr. Marii Tobias Samohejlové za ochotu vést moji bakalářskou práci, za její vstřícnost a cenné rady. Samozřejmě děkuji všem účastníkům programu a hlavně Ing. Svatavě Holubové.

Obsah

1. Úvod.....	8
2. Teoretická část.....	9
2.1.1 Charakteristika dítěte předškolního věku.....	9
2.2 Sluchové postižení.....	10
2.2.1 Sluch	10
2.2.2 Klasifikace sluchového postižení.....	10
2.2.3 Kompenzační pomůcky	11
2.2.4 Vliv sluchového postižení na vývoj dítěte	13
2.2.5 Vzdělávání dětí se sluchovým postižením.....	16
2.3. Environmentální výchova.....	18
2.3.1 Cíle environmentální výchovy	18
2.3.2 Důvody pro environmentální výchovu.....	19
2.3.3 Prostředky environmentální výchovy	20
2.3.4 Zásady pro environmentální výchovu	21
2.3.5. Začlenění environmentální výchovy do předškolního vzdělávání.....	22
2.3.6. Environmentální výchova v Národním parku Podyjí.....	24
3 Praktická část	26
3.1. Cíl práce	26
3.2. Cílové skupiny.....	26
3.3. Metodika práce	26
3.4. Návrh environmentálního programu Podyjí pro všechny.....	27
3.4.1. Cíle programu	27
3.4.2. Popis lokality	27
3.4.3. Komunikace s dětmi.....	27

3.4.4. Doba trvání	27
3.4.5. Aktivity	28
3.5. Realizace environmentálního programu	35
3.6. Vyhodnocení.....	36
4. Shrnutí.....	42
5. Závěr	44
6. Literatura	45
7. Přílohy.....	47
Fotografie	48

1. Úvod

„Příroda je krásná. My jsme příroda“

(Anie Songe)

Vzpomínky z nejranějšího dětství míváme většinou spojené s určitými vůněmi či zvukem. Vnímavost a citlivost na ně se rozvíjí, pokud se obklopujeme dostatkem podnětů a ty nám poskytuje především příroda. Je důležitá pro bystření našich smyslů a k rozvoji osobnosti. Díky smyslovému vnímání přírody podněcujeme fantazii a rozvíjíme estetické cítění (Šircová 2007, str. 71).

Ne všechny děti mají možnost vnímat přírodu všemi smysly, proto je potřeba je k poznání vést a vytvářet pro ně podmínky. Tato práce se zabývá především dětmi se sluchovým postižením. Tyto děti mají možnost nasát vůni čerstvě posekané trávy, vidět ryby hrající si ve vodě, ochutnat jahody rostoucí u cesty i dotýkat se země. Ráda bych jim ukázala, že těmito smysly lze zprostředkovat intenzivní zážitky přímo v lůnu přírody, ze které mohou čerpat nekonečnou inspiraci a učit se nové a nové věci navzdory svému postižení.

Zároveň se chci pokusit o stimulaci a rozvoj vnímání zvuku u dětí intaktních. Ty si vyzkouší pracovat bez sluchové kontroly, zároveň si uvědomí důležitost a nutnost používání všech smyslů v každodenním životě. V době inkluze se často setkáváme se smíšenou skupinou dětí a je pozitivní sjednocovat podmínky pro všechny. Práce se smíšenou skupinou nám rozvíjí u účastníků empatii a tím se prohlubuje záměr inkluzivního vzdělávání.

Program bude nabídnut Národnímu parku Podyjí, který se při své environmentální výchově další generace soustředí spíše na žáky základních škol, nejen že pro ně pořádá besedy v jejich školách, ale zároveň jsou žáci vítanými návštěvníky, pro které se připravují exkurze přímo v terénu. Na předškolní děti se prozatím cíleně nezaměřují, a tak by to pro ně mohl být jakýsi manuál, jak s nejmladšími návštěvníky, ať už se sluchovým postižením nebo bez něj, pracovat. Věřím, že práce poslouží i jako inspirace pro učitelky v předškolním vzdělávání.

2. Teoretická část

2.1.1 Charakteristika dítěte předškolního věku

Období předškolního věku je stanoveno od 3 do 6-7 let věku. Neurčujeme ho jen podle fyzického věku, ale především nástupem do školy, zde nám vzniká odchylka jednoho nebo více let (Vágnerová 2012, str. 177).

Jedná se o vývojovou fázi, v níž má mít dítě první systematický kontakt vedoucí k rozvoji jeho socializace a to získáváním sociálních dovedností v praxi (Potměšil 2007, str. 165). Předškolní věk charakterizujeme jako období stabilizace vlastní pozice ve světě a jeho objevování. K poznávání světa slouží představivost, fantazie a intuitivní uvažování, dítě ještě nemá logické uvažování. K rozvoji dochází především v sociální oblasti - přesahuje se oblast rodiny a rozvíjí se vztah s vrstevníky. Dítě přestává být závislé pouze na rodinu. Je to přípravná fáze na život ve společnosti, učí se tedy respektu, řádu a spolupráci. Ve hře dochází k sebeprosazení i přizpůsobení v dnešní době označované jako prosociální chování (Vágnerová 2012, str. 177)

U předškolních dětí dochází ke zdokonalování pohybové koordinace a hbitosti. Osvojují si náročnější pohyby vyžadující soustředěnosti a pozornost. V tomto vývoji hraje důležitou roli poslušnost a propojení a to hlavně hrubé a jemné motoriky. Úroveň motorických schopností ovlivňuje fyzickou zdatnost, výběr pohybových aktivit, zapojení do kolektivu, vnímání, řeč, kresbu, později psaní (Bednářová, Šmardová 2011, str. 7).

Pro získávání, zpracování a uchování informací z okolního světa musíme rozvíjet zrakové vnímání. V tomto období se zpřesňuje vizuomotorická koordinace. Charakteristický je konkrétní obsah představ a vnímání zaměřené spíše na celek (Bednářová, Šmardová 2011, str. 14-15)

V oblasti sluchového vnímání dochází ke zdokonalení vnímání figury a pozadí, tedy zaměření pozornosti a vyčlenění některých zvuků z pozadí. S koncentrací pozornosti se také rozvíjí záměrné naslouchání například při vyslechnutí pohádkového příběhu (Bednářová, Šmardová 2011, str. 40).

2.2 Sluchové postižení

2.2.1 Sluch

Analyzátor pro sluch a rovnováhu můžeme rozdělit na část periferní a centrální. Část periferní je tvořena uchem zevním, středním a vnitřním, zároveň také sluchově rovnovážným nervem. Centrální část má rovnovážnou a sluchovou dráhu (Panská 2013, str. 9). Rovnovážné ústrojí má vliv na tělesnou polohu a stabilitu těla. To si je potřeba uvědomit zvláště při pohybové aktivitě ve školní práci dětí (Potměšil 2003, str. 19).

Sluch se vyvíjí již v prenatálním období. Nejcitlivější k infekcím a chemickým vlivům je v prvním trimestru. Proces slyšení začíná vlněním molekul zvuku. Zvukové vlny jsou zachyceny ušním boltcem, který je nasměruje do zvukovodu, kde rozkmitají bubínek. Tento pohyb postupně rozhýbe středoušní kůstky a převede se na kmitání oválného okénka. Za ním je umístěn hlemýžď (kochlea). Jeho závitky jsou naplněny kapalinou, která se rozpohybuje v rytmu kmitání oválného okénka. Po obvodu hlemýžďe jsou vláskové buňky, které podráždí pohyb kapaliny. Podráždění pokračuje dál sluchovým nervem do sluchového centra v mozku (Jungwirthová 2015, str. 16).

2.2.2 Klasifikace sluchového postižení

Sluchové postižení je snížená nebo chybějící schopnost vnímat sluchové informace. Některé případy ztráty sluchu mohou být vratné pomocí lékařské léčby, jiné vedou k trvalému postižení.

Panská (2013, str. 10) uvádí dělení podle velikosti sluchové ztráty a to na nedoslýchavost lehkou (ztráta 26 – 40dB), které jedinci nepřináší zásadní omezení, je schopen normální komunikace s občasným problémem při porozumění mluveného slova v hlučném prostředí nebo naopak při šepotu. Střední nedoslýchavost (ztráta 41 – 60dB) charakterizuje jako rozumění řeči na 3 metry od svého ucha. Tyto jedinci již potřebují sluchadla. Těžká nedoslýchavost (ztráta 61 – 80dB) je uvedena jako závažné postižení sluchu, kdy komunikace mluvenou řečí není možná nad vzdálenost jednoho metru od ucha. Velmi těžká nedoslýchavost (ztráta nad 81 dB) znamená, že jedinci nestačí sluch k tomu, aby mohl komunikovat

běžným způsobem. Jako poslední uvádí autorka hluchotu, a to jako chybějící schopnost vnímat zvukové informace.

Pokud dojde k poruše převodu zvuku mezi zvukovodem a oválným okénkem, jedná se o převodní vadu sluchu, která je způsobena především špatným vývojem vnějšího zvukovodu nebo nefunkčním bubínkem. O percepční vadě sluchu hovoříme v případě zhoršení funkcí vláskových buněk v hlemýždi, může mít jakýkoliv rozsah a na rozdíl od vad převodních u nich nedochází ke spontánnímu zlepšení. Řešením je v tomto případě kompenzace pomocí sluchadla nebo kochleárního implantátu.

Šedivá (2006, str. 6) se zabývá dělením podle vzniku sluchového postižení. Za nejzávažnější považuje vnik před rozvojem řeči, tedy v období prelingválním, které omezí nebo znemožní vývoj řeči. Sem můžeme zařadit genetické poruchy na základě dědičnosti, infekční choroby matky v prenatálním období dítěte (zvláště zarděnky), porodní komplikace nebo jakékoliv nepříznivé událost způsobující sluchové postižení do třetího až čtvrtého roku dítěte. Naopak postlingvální postižení vzniká až po dokončení vývoje řeči, charakterizujeme jej jako ohluchnutí, a to nejčastěji na základě infekčních onemocnění mozku a úrazů. Může způsobit rozpad řeči a projevit se na formální stránce mluveného projevu. Závažnější je ovšem po stránce psychické.

2.2.3 Kompenzační pomůcky

Kompenzační pomůcky jsou speciální zesilovací elektroakustické přístroje, které umožňují osobám se sluchovým postižením překonat potíže při komunikaci způsobené vadou sluchu. Korekce sluchu je zcela individuální a určuje se na základě odborného vyšetření foniatra a ORL (Horáková 2012, str. 93 - 94).

Základní kompenzační pomůckou je sluchadlo. Jeho úkolem je zesilovat a modulovat zvuky. Aby sluchadlo umožnilo co nejlepší slyšení a rozumění řeči, je nastaveno pouze pro konkrétního uživatele. Mezi nejčastěji používaná patří sluchadla závěsná (zavěšují se za ušní boltec), které je tvořeno mikrofonem, zesilovačem, reproduktorem a baterií. Ze sluchadla vede trubička a na ni se nasazuje tvarovka.

Dalším typem je nitroušní sluchadlo vkládající se přímo do ucha – na boltec nebo do zvukovodu. Jeho výhodou je nenápadnost při nošení a kvalita poslechu, za nevýhodu se označuje náročnější manipulace.

Méně často se dnes setkáme s kapesním sluchadlem. Je to především kvůli jeho velikosti a přenosu šelestů z oblečení. Sluchadlo je propojeno šňůrkou s krabičkou a ta se připevňuje k šatům nebo je vkládána do kapes.

Posledním, dnes už velmi málo využívaným typem, jsou brýlová sluchadla nelišící se vzhledem od běžných brýlí (Houdková 2005, str. 52 – 53).

Kromě dělení dle tvaru rozděluje Horáková (2012, str. 95 – 96) sluchadla podle způsobu zpracování akustického signálu, a to na analogová (levnější a jednodušší modely) a digitální. Dále podle charakteru přenosu zvuku vzduchem nebo kostí (BAHA – titanovým čepem ukotveno v kosti spánkové).

Další využívanou smyslovou náhradou je kochleární implantát. Určen je především lidem s těžkým sluchovým postižením a lidem neslyšícím. Kochleární implantát analyzuje zvuk sejmутý mikrofonem a přetváří ho na sled elektrických impulsů, těmi jsou pak stimulována vlákna sluchového nervu. V nervových vláknech se vytvoří vzruchy vyhodnocené ve sluchových centrech jako sluchové vjemy. Přístroj má dvě části. Vnější tvoří mikrofon, zvukový procesor a vysílací cívka. Vnitřní je umístěna pod kůží a obsahuje přijímač s 22 elektrodami implantovaných do hlemýždě (Horáková 2012, str. 100). Nastavování je prováděno pro každou elektrodu zvlášť, aby byl zajištěn příjem širokého spektra zvuku. Podle Krauhulcové (2002, str. 276) musí být zavádění kochleárního implantátu co nejvčasnější, nejlépe v raném věku, tím se dosahuje větší úspěšnosti v rozvoji řeči. Výjimku tvoří osoby, které ztratily sluch až po osvojení řeči následkem úrazu či nemoci, zde už se nemusí využívat plasticity mozku, ale i tak je vhodné implantovat kochleární implantát co nejdříve.

Do kompenzačních pomůcek řadí Horáková (2012, str. 106) i signalizační pomůcky jako jsou světelné zvonky nebo vibrační budíky. Další skupinu tvoří pomůcky usnadňující získávání informací (teletext, skryté titulky, mobilní telefony).

2.2.4 Vliv sluchového postižení na vývoj dítěte

Vývoj dítěte je výrazně ovlivněn mírou sluchového postižením. Pro výběr činností není tedy rozhodující věk, ale stupeň rozvoje jednotlivých dovedností. Někdy je třeba provést děti plynule všemi etapami vývoje, protože žádnou nemůžeme vynechat ani přeskočit. V oblastech cvičení pro rozvoj sluchu a řeči může dítě plnit úkoly pro nižší věkovou kategorii, naopak v jiných oblastech může vynikat. Děti se sluchovým postižením často vynikají v činnostech zaměřených na zrakovou paměť a pozornost. Při výběru však vždy postupujeme individuálně (Roučková 2006, str. 11 – 12).

Komunikace s dítětem se sluchovým postižením v raném věku může být obtížnější než s dítětem intaktním, především z hlediska úrovně řečových schopností dítěte. Jde nám tedy především o dorozumění a o navázání fungující komunikace. Do učení proto zapojujeme co nejvíce smyslů, dodáváme informaci o zvucích i řeči a tím mu pomáháme porozumět. Čím více podnětů dítě dostane, tím je pravděpodobnější úspěšný proces dorozumění, proto je vhodná kombinace znakového jazyka s doprovodem mluvené řeči. Výsledek bude ovlivněn hlavně včasnou diagnózou, vhodným zvolením technologie zesílení, včasným zahájením rehabilitace, režimem při nošení sluchadla či kochleárního implantátu, rodinným zázemím, mentální úrovní dítěte a dobrým logopedem. Poslední jmenovaný pomáhá na základě poznatků o schopnostech a možnostech dítěte při rozhodování jakým mluvním kódem pokračovat do budoucna (Roučková 2006, str. 19 – 20).

Po narození je zdravé sluchové ústrojí připraveno přijímat podněty, na jejichž základě se rozvíjí a tím pádem se zpřesňuje schopnost slyšet. Novorozenec se poleká při hlasitém zvuku (bouchnutí dveřmi, tlesknutí). Úlek je doprovázen změnou dechu a chvěním víček. Kojenec vnímá zvuk jako fyziologický děj ve svém těle, netuší jeho pravou podstatu. Od čtvrtého měsíce začíná reagovat na hlas matky, i když ji nevidí. Okolo jednoho roku reaguje na vyslovení vlastního jména, jednoduché pokyny doprovázené gestem a zároveň rozumí obsahu jednoduchých vět (Roučková, 2006, str. 39)

První část svého života tráví dítě v rodinném prostředí, a proto mají zákonní zástupci ve vývoji dítěte hlavní roli, tráví s ním nejvíce času, znají jeho potřeby

nejlépe ze všech, starají se o něj, poskytují mu jistotu a bezpečí (Roučková 2006, str. 21).

Sluchově postižené dítě obklopujeme dostatečným množstvím podnětů ve formě zvuků potřebné intenzity pro rozvoj sluchového centra, které je nejcitlivější do 4-6 let věku dítěte.

Čím více smyslů stimulujeme, tím snazší je to pro dítě a o to větší pozornost udrží (Roučková, 2006, str. 40)

Mezi třetím a čtvrtým rokem nastupují děti se sluchovým postižením, stejně jako slyšící vrstevníci, do mateřské školy a to buď do školy speciálně zřízené pro děti se sluchovým postižením, nebo do školy běžného vzdělávacího proudu. Zde dochází především k rozvoji samostatnosti a k sociálnímu rozvoji. Nástup do mateřské školy se nemusí odkládat v případě, že se dítě dobře vyvíjí řečově i psychicky. Podle Jungwirthové (2015, str. 75) je však vhodné začít pomalu a to pouze na několik hodin týdně a postupně zvyšovat čas, který dítě tráví v mateřské škole. Šedivá (2006, str. 45) naopak uvádí, že sluchové postižené dítě, které má kvalitní vztah s matkou a dalšími členy primární skupiny, nemá většinou zásadní problém v začlenění se do třídního kolektivu. Pedagogové by měli při komunikaci s dítětem dodržovat následující pravidla:

- Oslovit dítě před promluvou a počkat až naváže oční kontakt.
- Mluva by měla být zřetelná, tempo řeči přiměřené, bez přehnané artikulace.
- Ve třídě by měl vládnout klid a řád.
- Komunikace s rodiči by měla být častá předem domluvená (například formou deníku).
- Dále je třeba se zabývat technickými problémy týkající se kompenzačních pomůcek (baterie) a změnou zdravotního stavu (Jungwirthová, 2015, str. 95-99).

Zároveň by pedagogové měli vědět, na jaké úrovni se dítě nachází a podle toho s ním pracovat.

Zvládání činností u dítěte se sluchovým postižením má několik fází. Základní fází je, když dítě vidí předmět nebo obrázek, o kterém se mluví (odezírání i poslech). Následuje fáze, kdy dítě může odezírat i naslouchat, ale předmět, o kterém je řeč, nevidí. Složitější je cvičení bez odezírání, kdy dítě spoléhá pouze na svůj sluch

(pouze pokud to stupeň sluchového postižení dovoluje). Náročné je cvičení v zhoršených akustických podmínkách a za nejsložitější považuje Roučková (2006, str. 13) reprodukovanou řeč.

Pro úspěšnou práci a rozvoj dítěte uvádí respektování vývojových etap dítěte, kdy žádnou nelze přeskočit či zanedbat, postupování po malých krocích – nesledovat více cílů, dítě jimi nepřetěžovat a v neposlední řadě vytvořit pravidelný režim, ať už v činnostech nebo v návštěvě předškolního zařízení, tím u dítěte docílíme pocitu jistoty (Roučková, 2006, str. 23 – 31).

2.2.5 Vzdělávání dětí se sluchovým postižením

Vzdělávání dětí se sluchovým postižením může probíhat formou individuální integrace do běžné školy, skupinové integrace do běžné školy anebo ve škole speciálně zřízené pro děti se sluchovým postižením či zřízené pro jiný druh postižení. Při vzdělávání žáků se sluchovým postižením v běžné škole využíváme tzv. podpůrná opatření. Podpůrná opatření dělíme do stupňů I-V.

Podpůrná opatření prvního stupně představují minimální úpravu metod, organizace a hodnocení vzdělávání a nemají normovanou finanční náročnost. Řadit sem můžeme plán pedagogické podpory, který vypracuje škola.

Podpůrná opatření druhého až pátého stupně se poskytují na základě doporučení školského poradenského zařízení. U sluchového postižení se jedná především o individuální vzdělávací plán, asistenta pedagoga, tlumočnicka českého znakového jazyka a přepisovatele pro neslyšící. Dále sem patří speciální učebnice a pomůcky, včetně kompenzačních pomůcek, které se dělí opět podle stupňů a finanční náročnosti.

Druhý stupeň:

- Kompenzační pomůcky – úprava prostředí (odhlučnění místnosti – koberce, závěsy), vhodné osvětlení (žaluzie, světlo).
- Speciální učebnice a pomůcky – názorné didaktické pomůcky, pomůcky usnadňující tvoření a rozvíjení řeči.
- Softwarové vybavení – software pro rozvoj sluchového vnímání.
- IT vybavení – tablet.

Třetí stupeň:

- Kompenzační pomůcky – úprava místnosti, pomůcky pro rozvoj řeči.
- Speciální učebnice a pomůcky – speciální učebnice, učební texty, materiály pro rozvoj jazykových kompetencí v českém jazyce. Didaktický materiál pro rozvoj sluchového vnímání, speciální učebnice pro žáky se sluchovým postižením.
- Softwarové vybavení – CD učebnice pro výuku českého znakového jazyka, Software - podpora učebnice formou českého znakového jazyka.

Čtvrtý stupeň

- Kompenzační pomůcky – Pomůcky pro podporu dalších komunikačních systémů.
- Speciální učebnice a pomůcky.
- Softwarové vybavení – multimediální učebnice s podporou českého znakového jazyka, SW a HW pro automatický přepis mluvené řeči v reálném čase.
- IT vybavení – tablet.

Pátý stupeň:

- Kompenzační pomůcky – pomůcky pro alternativní komunikaci, spotřební materiál na výrobu pomůcek pro augmentativní a alternativní komunikaci.
- Softwarové vybavení – komunikační program pro alternativní komunikaci.

(Vyhláška č.27/2016 Sb.)

2.3. Environmentální výchova

Dnešní environmentální výchovu nejkomplesněji definuje Jančaříková (2010, str. 9) a to jako veškeré výchovné a vzdělávací úsilí, jehož cílem je především zvyšování spoluzodpovědnosti lidí za současný i příští stav přírody životního prostředí, rozvíjení tvořivosti, citlivosti a vstřícnosti lidí k řešení problémů péče o přírodu, utváření ekologicky příznivé hodnotové orientace kladoucí důraz na dobrovolnou střídmost, nekonzumnost, duchovní kvalitu lidského života a hledání příčiny ekologické krize a cesty k jejímu řešení.

Environmentální výchova odhaluje důsledky lidské činnosti, která působí devastaci a ohrožuje život na Zemi. Zároveň však nabízí způsoby, které jsou potřebné pro dosažení pozitivních změn a vychovává nás k odpovědnému vztahu k přírodě a pochopení její nenahraditelné ceny pro náš život. Buduje v lidech pozitivní vztah k okolnímu světu i schopnost estetických prožitků v souvislosti s ním. Je vzorem pro správné hodnoty, postoje a kompetence k péči o přírodu, učí člověka střídmosti a vzdání se něčeho ve prospěch budoucnosti naší planety (Leblová 2012, str. 16)

Činčera (2007, str. 7) uvádí, že environmentální výchova je vědomě utvářený příběh, na němž se podílíme a který nás všechny přesahuje.

2.3.1 Cíle environmentální výchovy

Environmentální výchova si dává za cíl rozvíjet člověka se zájmem o přírodu, touhou ji poznávat a potřebou aktivně ochraňovat své prostředí. Tento člověk je schopen bohatého života, kterého docílí skromnými prostředky a necítí se nijak ochuzen (Leblová 2016, str. 16). Cílem je, aby se lidé nejen nějak chovali, ale aby to také dělali dobrovolně a věděli proč (Jančaříková 2010, str. 5).

Změnit můžeme především postoje dětí a to tím, že ovlivníme způsob, jakým chápou, hodnotí a interpretují svět. Snažíme se ovlivnit nejenom jednání, ale hlavně celoživotní směřování (Činčera 2007, str. 9). Již v dětství možnost přímého kontaktu s přírodním prostředím pomáhá utvářet citlivost na prostředí, proto můžeme začít s osobní zkušeností a s poznáváním přírody všemi smysly již v předškolním vzdělávání. Vnímáním přírody jako prostoru pro poznávání, hru i relaxaci kompenzujeme stále nižší úroveň komunikace s okolím a to zvláště u dětí z města.

Napomáháme tak tomu, aby děti měly úctu a zažívaly krásu i tajemství přírody. Rozvíjíme u nich odpovědnost za životní prostředí a vědomí o rozmanitosti forem života. Vytváříme správné představy o úloze člověka v systému přírody. Předáváme vědomost, dovednosti, prožitky a postoje. Ty nám společně utváří žádoucí postoj k životnímu prostředí.

Environmentální výchova rozvíjí všechny kompetence dané Rámcovým vzdělávacím programem pro předškolní vzdělávání - kompetence k učení, k řešení problémů, kompetence komunikativní, sociální i personální (Leblová 2016, str. 16).

2.3.2 Důvody pro environmentální výchovu

Činčera (2007, str. 10) zdůvodňuje environmentální výchovu jako prevenci hrozeb lidskému společenství, které pochází z neudržitelného překračování přírodních limitů. Jančaříková (2010, str. 2) uvádí jako hlavní důvod změnu podmínek společnosti, kdy více lidí žije na stejně velkém území, proto se musí změnit chování lidí.

Environmentální faktory jsou významné pro vznik a hlavně pro udržení pozitivního chování. Na rozdíl od faktorů biologických a genetických nejsou neměnné a pozitivní změna může být nasměrovaná na korekci individuální reakce na prostředí nebo na změny prostředí (Miklánková 2009, str. 21). Stimulace dítěte probíhá hlavně v jeho přirozeném prostředí, tedy v rodině. Zde by měly být poskytnuty vzory chování, pozitivní normy i vztahy, protože modely chování dítě přejímá do života. Správné hodnoty má poskytovat i mateřská škola, i zde je místo pro environmentální aktivity zvláště pokud má prostory k jejímu provozování (Miklánková 2009, str. 22 – 24).

V předškolním věku mají děti velkou schopnost empatie a jejich smysly jsou otevřeny. Žebříček hodnot není trvale vytvořený, jsou vnímavé, citlivé a snadno se nadchnou pro dobrou věc a tímto nadšením ovlivňují i dospělé kolem sebe. Nemají ještě tolik zažité špatné návyky a lze je snadno ovlivnit (Leblová 2016, str. 18). Jančaříková (2010, str. 8) hovoří o následcích odcizení člověka přírodě, kdy děti tráví ve venkovním prostředí méně času a tím se zhoršuje jemná i hrubá motorika, vytrvalost a odolnost a naopak se zvyšuje agresivita a psychosociální neurózy.

2.3.3 Prostředky environmentální výchovy

Hlavním nástrojem environmentální výchovy v předškolním vzdělávání je samotná výchova ke změně chování. Aby vše správně fungovalo, musí změnit svůj přístup většina společnosti (Jančaříková 2010, str. 2). Pro dosažení cílů volíme takové metody a formy vzdělávání, které vedou k aktivizaci dětí a k podpoře učení. Důležitou složkou je učení ve venkovním prostředí. Realizovat environmentální výchovu lze také pomocí různých výukových programů, ve střediscích ekologické výchovy. Využít můžeme vzdělávací programy muzeí, zoologických zahrad nebo různé školní ekologické projekty. Nástrojem jsou též školní zahrady, přírodní učebny a poznávání okolního prostředí v regionu. Prostředkem je cílevědomá snaha o vytváření příjemného prostředí a vlídné tvořivé atmosféry (Leblová 2016, str. 17). Tereza Vošahlíková in Leblová (2016, str. 17 -18) charakterizuje prostředí, kterým by měli být děti v rámci environmentální výchovy obklopen: přírodní materiály – dřevo, hlína, plsti, co nejmenší množství plastových hraček, dřevěný nábytek. Na zahradě různé druhy přírodních povrchů – tráva, kamínky, jehličí, kůra, herní prvky z přírodních materiálů, kmeny stromů, kameny, hra s vodou – jezírko, korýtko s tekoucí vodou.

Máchal in Leblová (2016, str. 18 – 19) uvádí, že dětem musíme dát příležitost v přírodě něco hlubokého prožít, vypořádat, pochopit, něčemu pomáhat, aby se nejpřirozenějšími způsoby učily vzájemné komunikaci včetně schopnosti empatie a naslouchání.

V předškolním věku spočívá environmentální výchova v pokládání správných základů postojů, hodnot a cílů, na kterých se pak bude stavět v dalším průběhu vývoje dítěte. Strejčková hovoří o imprintingu – vtisknutí. Pro toto věkové období je typický egocentrismus, dítě zajímá, co je tady a teď. Využíváme proto vizuální představivosti, pracujeme s pojmy, které jsou dětem známé, používáme živé objekty. Nesnažíme se dětem nahradit přírodu fiktivními obrázky a příběhy a vyvarujeme se i přílišnému zjednodušování skutečností. Podporujeme samostatnost, střídáme činnosti, ale zároveň poskytujeme dostatek času na probádání. Využíváme autority u dětí pro nabízení správných modelů chování (Leblová 2016, str. 19 – 20). Čas, který děti stráví v raném dětství v přírodě, jim umožní pochopit komplexně přírodu a přírodní jevy. Dává jim přiměřené podněty.

Tím se rozvíjí osobnostní charakteristiky potřebné pro budoucí proenvironmentální chování a zakládá se přirozený a celistvý rozvoj dítěte ((Jančaříková 2010, str. 7-8).

Metody i prostředky nastavujeme vždy na konkrétní mateřskou školu. Všechny totiž nemají stejné podmínky – liší se prostředí, které školku obklopuje.

S environmentální výchovou však můžeme začít v klimatu školky – třídíme odpad, neplýtváme jídlem, vodou ani materiálem, nedáváme dětem špatný vzor. Do třídy můžeme pořídit rostlinu, o kterou se budeme společně starat či chovat nějakého živočicha. Za oknem tak můžeme mít krmítko, v zahradě ptačí budku. V zahradě lze využít stromů a pařezů pro přirozené prolézačky. Nemusíme být však odkázaní jen na školní pozemek i ve městě můžeme s dětmi pozorovat strom v parku podle ročního období nebo nasbírat při procházce přírodní materiály pro tvoření, pohybovou aktivitu či pro myslivecké sdružení, které jej poskytne zvířatům v lese. Využíváme odpadový materiál pro tvoření nebo pro zkoušení jejich vlastností (Leblová 2016, str. 20 – 22). Vhodná je návštěva střediska environmentální výchovy, komentovaná vycházka do přírody či pozvání odborníků přímo do prostředí mateřské školy. Tato forma nám environmentální výchovu nenahrazuje, ale je jejím zpestřením (Jančaříková 2010, str. 14 - 15).

2.3.4 Zásady pro environmentální výchovu

Prostředí, v němž se dítě vyvíjí a formuje, by mělo být bezpečné a přiměřeně podnětné. Mělo by umožňovat svobodný a samostatný pohyb dětí. Dítě by mělo být obklopeno přírodními věcmi (Jančaříková 2010, str. 16).

Aby se děti cítily dobře, je potřeba zajistit jim pohodlné oblečení, které odpovídá počasí a umožňuje jim volný pohyb. Při pobytu venku je snadné se umazat, zachytit se o větvíčku keře a tím některou část oděvu zničit. Nevolíme proto sukně, punčochy a jiné nepraktické kusy. Naopak oblečení by mělo být vrstvitelné, snadno omyvatelné a nepromokavé (Leblová 2016, str. 26).

V dnešní době lehce narazíme u dětí na alergie, všechno na čem se vykytují alergeny, nebudeme přenášet do místnosti, stejně tak nebudeme dětem dávat ochutnat plody, na které mohou mít nesnášenlivost (ořechy). V terénu je potřeba dávat pozor, aby děti nesnědly něco jedovatého. Na rizika bychom je měli upozornit s dostatečným předstihem. To se týká i předcházení úrazů při zkoumání přírody,

měli bychom mít utvořená pravidla, čemu všemu se máme vyhnout, je potřeba myslet i na výskyt bodavého hmyzu, kopřiv či trny (Leblová 2016, str. 27-28). Zahradu obklopující budovu můžeme v určité míře regulovat a v případě vhodnosti jej využíváme pro různorodé činnosti od pohybu a vyprávění po svačení a odpočinek. Na zahradě vysázíme nezávadné rostliny a dřeviny. I když má mateřská škola vlastní rozmanitou zahradu, umožňujeme i poznání jiných ekosystémů jako je les, louka, rybník nebo alespoň park (Jančaříková 2010, str. 17).

Při vytváření programu pro praktickou část jsme vycházela ze zásad Cornella (2012, str. 42 – 43), který popisuje plynulé učení použitelné při environmentální výchově. Učení je rozdělené na čtyři fáze. První fáze: probouzení nadšení má za úkol upoutat pozornost a navázat vztah mezi účastníky a vedoucím, je vhodné zařadit dynamické hry. Při druhé fázi jde o zaměření pozornosti, dosáhneme ji zklidněním mysli, kdy vnímáme přírodu pomocí pozorování. Neměli bychom vynechat přímý prožitek, označovaný jako fáze třetí, zde se jedná o pohlčení přírodou a o bezprostřední kontakt s ní. Poslední fáze je sdílení inspirace, zjednodušeně bychom ji mohli nazvat jako zpětnou vazbu.

2.3.5. Začlenění environmentální výchovy do předškolního vzdělávání

Legislativně je EV zakotvena v dokumentech a kurikulu jako je např. Zákon o přístupu veřejnosti k informacím o životním prostředí, Státní program environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty v České republice a Školský zákon (Činčera 2007, str. 9-10).

Rámcový vzdělávací program definuje úkol pedagoga jako průvodce dítěti na jeho cestě za poznáním, probouzet v něm aktivní zájem a chuť dívat se kolem sebe, naslouchat a objevovat (RVP str. 8, 2016). Činčera (2007, str. 12-13) hovoří o formování znalostí (povědomí, znalost a porozumění), dále o vytváření postojů (rozhodnutí o směřování životního stylu) a nakonec o kompetencích k jednání (aktivity směřující k lepšímu životnímu prostředí). Propojujeme tedy tři základní dimenze a to empirickou (prožitková zkušenost), estetickou (o co mě příroda obohacuje) a etickou (ohleduplnost).

Environmentální výchova je realizována jako téma průřezové a lze ji tedy propojit se všemi pěti vzdělávacími oblastmi rámcového vzdělávacího programu –

dítě a jeho tělo, dítě a jeho psychika, dítě a ten druhý, dítě a svět, dítě a společnost (Jančaříková 2010, str. 2).

Dítě a jeho tělo – překonávání přírodních překážek s pohybovým vyžitím ve volném prostoru, využíváme smysly při vnímání prostředí, přizpůsobujeme se podmínkám terénu a počasí, správně se oblékáme, rozlišujeme co je zdravé, co je bezpečné a naopak. Při pohybu si děti uvědomují své tělo – zadýchají se, ucítí tlukot srdce. Učí se jaké je to chodit po slepu, poznávají okolí sluchem, hmatem, chutí.

Dítě a jeho psychika - popis syslových vjemů, zážitků, pocitů, výsledků pozorování, domněnek, formulace otázek. Kooperace při práci ve skupinkách – strategie, obhájení svého názoru, rozšíření slovní zásoby o názvy živočichů a rostlin. Vyjadřují estetické zážitky při výtvarné, pohybové nebo hudební činnosti. Používáme encyklopedie, atlasy i ostatní literaturu.

Dítě a ten druhý - hry na posílení vztahu mezi dětmi i jejich vztahu k prostředí, ve kterém se pohybují. Rozvoj prosociálních vztahů – nabídnout pomoc, pozdravit, poprosit, poděkovat, respektovat slabší, pomalejší, tolerovat ty co se hůře vyjadřují. Učí se navzájem naslouchat, dodržovat pravidla, řešit mezilidské vztahy pomocí personifikace zvířat.

Dítě a společnost - zde se jedná hlavně o rozvoj společenského soužití a spolupráci. Děti se mohou setkat s myslivcem, správcem národního parku, ekologickými aktivisty. Podporujeme autentické vyjadřování, povědomí o mezilidských a morálních hodnotách a vytvoření základů postoje ke světu – vadí mi nepořádek kolem, plýtvání, zamýšlíme se nad tím, jak tuto situaci zlepšit. Děti trénují dovednost vyjádřit se a samy navrhnout řešení. Pomocí knih s přírodní tematikou, encyklopedií a atlasů se můžeme dostat i k jiným kulturám, dozvíme se o exotických zemích jejich přírodě, o lidských vzorech v bojích za záchranu přírody. Okolní svět můžeme hledat v motivech lidových písní – např. o vodě nebo o zemi.

Dítě a svět - cíle této oblasti se nejvíce zabývají životním prostředím a ekologickým chováním. Vytváříme kladný vztah k okolí školky, kam si chodí hrát, vytváříme zde domečky a zahrádky z materiálů, který nacházíme v lese či parku. Následovat může i rozhovor o tom co do zmíněných biotopů nepatří a proč. Během roku si ukazujeme proměny přírody podle ročních období, které se neustále opakují (Leblová 2016, str. 22-26).

Očekávané výstupy související s environmentální výchovou podle rámcového vzdělávacího programu charakterizuje Jančaříková (2010, str. 12 – 13). Patří sem bezpečná orientace ve známém prostředí, uvědomování si nebezpečí a vědět jak se proti němu chránit, osvojení si elementárních poznatků o okolním prostředí, vnímání rozmanitosti a řádu světa přírody, všímání si přirozených změn v nejbližším okolí, přizpůsobování se proměnlivým okolnostem, základní chápání významu životního prostředí, uvědomění si dopadu svého chování na ostatní, rozlišování podpůrných a nepodpůrných aktivit vedoucích k ochraně přírody. V zahraničí se dbá především na radost z pobytu ve venkovním prostředí, vnímání vzácnosti a jedinečnosti, soucit a úcta k přírodě, uvědomění si souvislostí mezi organismy a jejich prostředím (Jančaříková 2010, str. 13 – 14).

2.3.6. Environmentální výchova v Národním parku Podyjí

Národní park Podyjí byl vyhlášen 1. dubna 1991. Je to nejmenší národní park v České republice. Rozkládá se mezi Znojmem a Vranovem nad Dyjí na ploše 63 km². Jeho ochranné pásmo má výměru 29km². Nejvyšším bodem je vrchol Býčí hory (536 m n. m.) a nejnižší je hladina Dyje u Znojma (207 m n. m). Na Rakouské straně na něj navazuje národní park Thayatal (Lazárek 2007, str. 9).

Národní park Podyjí spolupracuje s desítkami základních škol a to nejen na Znojemsku. V rámci projektu: Národní park přichází do škol, navštěvují zaměstnanci základní školy s výukovým programem, který je určen především pro žáky prvního stupně. Opačně funguje projekt: Školy přichází do národního parku, kdy se jedná většinou o prohlídku Návštěvnického střediska v Čížově a následnou exkurzi do přírody.

Ve skupinách navštěvujících přírodu parku se často objevují děti s postižením, největším problémem je zajistit pro ně bezbariérový přístup na vyhlídky a po lesních cestách. Tyto exkurze jsou s obměnami realizovány, jak pro základní, tak střední školy a není problém zajistit odborný výklad i pro posluchače škol vysokých. Jako problémovou skupinu vnímám děti z mateřských škol, pro které jsou upravovány aktivity původně navržené pro starší žáky. Ucelený blok pro nejmenší není tedy zcela vytvořen.

Správa národního parku dále pořádá celorepublikovou výtvarnou soutěž Příroda kolem nás, která je určena pro věkovou skupinu do 15. let. Účastní se Mezinárodního tábora národních parků, spolupracuje i při pořádání akcí pro děti jako je např. Den Země. V neposlední řadě je na místě zmínit dlouholetou spolupráci s Tyfloservisem ve Znojmě, kdy je pro osoby se zrakovým postižením několikrát ročně pořádána vycházka do přírody.

3 Praktická část

V této části práce se věnuji užití environmentální výchovy v praxi. Navrhuji zde program, který lze použít primárně pro Národní park Podyjí. Aktivity jsou navrženy pro prostory návštěvnického střediska v Čížově a pro jeho okolí. Pomůcky, které jsou využívány vlastní návštěvnické středisko nebo vznikly na základě aktivit popsaných v programu. Realizace může proběhnout také přímo v mateřských školách, pak je však potřeba zabezpečit všechny uvedené pomůcky a vybrat vhodné a bezpečné přírodní okolí. Jednotlivé části lze využít v běžném vyučování a také pro děti intaktní. Prostřednictvím her a činností se snažím o umožnění vnímání přírody všemi smysly.

3.1. Cíl práce

- Vytvoření environmentálního programu pro děti se sluchovým postižením i pro děti intaktní.

3.2. Cílové skupiny

- Předškolní děti se sluchovým postižením.
- Předškolní děti intaktní.

3.3. Metodika práce

Při vytváření programu jsem vycházela z principu plynulého učení od Josepha Cornella, který rozděluje vycházky do přírody na čtyři vzájemně propojené bloky: probuzení nadšení, zaměření pozornosti, přímý prožitek a sdílení inspirace s ostatními.

3.4. Návrh environmentálního programu Podyjí pro všechny

3.4.1. Cíle programu

- Přiblížení světa přírody dětem se sluchovým postižením.
- Zprostředkování prožitků z vnímání přírody.
- Vedení k odpovědnosti za stav přírody, předat základy pro návyky chování, které jsou slučitelné s životním prostředím.
- Získání nových poznatků z oblasti environmentální výchovy.
- Přiblížení dětí s postižením k dětem intaktním (sociální citění).

3.4.2. Popis lokality

Výchozím bodem je Návštěvnické středisko v Čížově. Začínáme u mapy, která se nachází před budovou. Při dalších aktivitách projdeme zahradou směrem k rybníku až na Koziny (okruh 3km), popřípadě až na Hardeggskou vyhlídku (okruh 5km). Na obou bodech lze využít výhled pro odpočinek a relaxaci. Zpátky se vracíme po turistické stezce přes louku a program ukončujeme na zahradě Návštěvnického střediska v Čížově.

V případě nepřízně počasí lze pro realizaci využít prostory návštěvnického střediska. Středisko je v přízemí a prvním patře budovy. Jako výuková se používá i podsklepená část s prostorným kinosálem.

3.4.3. Komunikace s dětmi

Protože je program tvořený pro děti předškolního věku, hledala jsem dlouho dobu nějakou loutku, která by nás provázela. Nakonec jsem si vyrobila z papíru čápa černého, který se dá nasadit na ruku, a jeho prostřednictvím budu s dětmi komunikovat. Současně jsem vyrobila ještě čápa bílého, abychom si mohli lépe vysvětlit rozdíly

3.4.4. Doba trvání

Primárně je program vytvářen na celé dopoledne. Počítá se s tím, že děti budou mít s sebou vlastní svačinu. Podle časových možností mateřské školy lze většinu aktivity zkrátit nebo naopak protáhnout. Omezujícím faktorem může být vazba na dopravu.

3.4.5. Aktivity

Motivační příběh

Probuzení nadšení

Pomůcky	Mapa, maňásci – čáp černý a čáp bílý
Místo realizace	Zahrada návštěvnického střediska (v případě nepřízně počasí, využití plastické mapy v budově)
Cíl	Motivace
Časová náročnost	10 - 15 minut
Popis aktivity	<p>Hádanka: Pozvu si kamaráda, který má dlouhý červený zobák, létá, má dlouhé nohy, červený zobák...(čáp)</p> <p>Motivační příběh</p> <p>Dobrý den děti. Poznáváte mě? Víte, kdo jsem (<i>pauza na případné odpovědi</i>). Jsem čáp černý a bydlím na komíně. Co myslíte děti, má čáp černý své hnízdo na komíně? Ne, samozřejmě že ne. Kdo to tedy na tom komíně bydlí? (<i>ukázka čápa bílého</i>). Je to můj kamarád, máme skoro stejné jméno, ale bydlíme každý někde jinde. Čápa bílého můžete potkat na komíně nějaké továrny, takže ho znají i lidé z města. Ale já jsem si jako svůj domov zvolil les.</p> <p>Létal jsem nad krajinou, míjel jsem města, vesnice, zahrady a louky, ale všude na mě byl moc velký hluk, rušili mě auta a lidé, a tak jsem putoval dál a dál až se najednou pode mnou začal rozprostírat veliký les. Slyšel jsem šumění listů stromů, viděl jsem nekonečnou zelenou nádheru, a když jsem přistál u řeky, abych si napil, věděl jsem, že tady mi bude dobře. Začal jsem si na stromě stavět hnízdo, našel jsem si spoustu kamarádů mezi zvířaty a byl jsem pyšný, jak krásný ten můj domov je.</p> <p>Ale najednou ten hluk co mi vadil, se začal objevovat i v lese. Slyšel jsem pištící děti, se kterými bych se rád o přírodu rozdělil, ale ony mě vyplašily, fotily si mě a ukazovaly na mě prstem. Když odešly, letěl jsem na svoji oblíbenou skálu, a tam</p>

	<p>ležely zbytky svačiny, plastové láhve a všelijaká jiná harampádí. Od té doby jsem velmi smutný, nelíbí se mi to a přemýšlím o tom, že bych se odtud nejradyji odstěhoval.</p> <p>Otázky k příběhu</p> <ul style="list-style-type: none"> - Dovolíme, aby se čáp černý odstěhoval? - Co bychom mohli udělat proto, aby zůstal? - Pomůžeme čápovi, aby mohl zůstat v našem lese?
--	---

Zaměření pozornosti

Nepřírodní stezka

Pomůcky	Barevné tašky na tříděný odpad, stezka z odpadků
Místo realizace	Zahrada návštěvnického střediska
Cíl	Rozvoj zrakové diference
Časová náročnost	10 - 15 minut
Popis aktivity	Prvně si děti projdou stezku a zrakem se budou snažit určit, co do přírody nepatří. Měly by udržet tajemství. Poté jim ukážu barevné tašky, pojmenujeme si je a určíme, co do každé z nich patří. Následně vyberu dobrovolníky, kteří donesou každý jednu věc ze stezky a pokusí se ji vytřídit. Nakonec si projdeme stezku společně a zkontrolujeme, jestli už je vše v pořádku.

Hmatové bedny

Pomůcky	Dřevěné boxy, přírodniny
Místo realizace	Les
Cíle	Rozvoj hmatu, udržení tajemství
Časová náročnost	10 minut
Popis aktivity	Dřevěné boxy naplním přírodninami (listy, jehličí, mech, kameny, písek, šišky, kaštiny,...). Očísluju je a seznam se správnými odpověďmi dám paní učitelce. Děti po jednom

	budou strkat ruce do boxu a pak si společně řeknou, co v něm bylo. Odpověď si mohou zkontrolovat otevřením boxu nebo u paní učitelky. Při této aktivitě budou děti rozděleny na dvě skupiny. Druhá skupina bude dělat další aktivitu a pak se prohodí
--	---

Voňavé pexeso

Pomůcky	Malé plastové kelímky, gumičky, čtverečky gázy, voňavé přírodniny
Místo realizace	Les
Cíl	Rozvoj čichového vnímání.
Časová náročnost	10 minut
Popis aktivity	Čáp nemá moc dobrý čich, měl ve svém domečku tyto nádoby, které se mu pomíchaly a teď nás prosí, abychom mu pomohli je roztřídit. Každá nádoba má svoji dvojici. Prvně si všechny kelímky očicháme, společně si pojmenujeme, co cítíme a následně budeme dávat dohromady dvojice. Jak poznáme, že k sobě patří? Když nádoby otočíme, tak každá dvojice má zespod jinak barevné kolečko. Aktivita je inspirovaná Macenauerovou (2012, str. 39).

Kdo tu bydlí?

Pomůcky	Obrázky zvířat
Místo realizace	Rybník
Cíl	Rozvoj zvukové diferenciaci, odezírání a pozornosti.
Časová náročnost	10 – 15 minut
Popis aktivity	Kolem rybníka rozmístím obrázky zvířat, které si společně pojmenujeme. Jedná se pouze o zvířata, která žijí u vody. Děti si stoupnou mezi obrázky a budou se mi dívat na ústa. Já budu

	<p>vydávat zvuky zvířat, pokud zvuk poznají a zvíře žije u rybníka, stoupnou si k jeho obrázku, pokud zvíře u rybníka nežije, stoupnou si ke mně. Zvuk budu vydávat do té doby, dokud všechny děti nebudou stát na správném stanovišti. Nakonec si řekneme správnou odpověď, aby děti pouze nechodily za ostatními, a společně si zkusíme na zvíře zahrát (žába, moucha, kachna, ryba). Pokud se bude jednat o zvíře, které nežije u vody, tak si společně řekneme, kde žije (čáp černý – les, čáp bílý – komín, ještěrka – slunná místa...), zahrnu co nejvíce rozdílných biotopů.</p>
--	---

Najdi si svůj strom

Přímý prožitek

Pomůcky	Šátek
Místo realizace	Les
Cíl	Rozvoj hmatu. Vyzkoušení práce bez zrakové kontroly
Časová náročnost	10 – 15 minut
Popis aktivity	Dobrovolníkovi zavážu oči, zamotám ho a odvedu ke stromu, který je něčím jiný než ostatní (struktura kůry). Dítě nechám, aby si strom pořádně ohmatalo, očichalo, může ho zkusit třeba obejmout. Až bude hotovo, odvedu ho zpět k ostatním, sundám mu šátek a on musí najít strom, kterého se před chvílí dotýkal. Pokud mu to bude dělat problém, můžeme si s dětmi zahrát hru: přihořívá, hoří.

Prožívání na vyhlídce

Pomůcky	-
Místo realizace	Vyhlídky
Cíle	Zaměření sluchové pozornosti. Relaxace
Časová náročnost	Dle potřeby
Popis aktivity	Než se budeme blížit k vyhlídce, zklidním děti. Teď nikdo nebude mluvit. Potichu dojdeme k vyhlídce, dám dětem pokyn, aby si sedly a dívaly se kolem sebe, po chvíli je poprosím, aby zavřely oči a poslouchaly okolní svět. Až oči otevřou, potichu si sdělíme své dojmy, kdo co slyšel. Upozorním děti na přítomnost osiky, která roste hned vedle vyhlídky a zvuk, který vydávají její listy ve větru je velmi specifický. Následně znovu zavřeme oči a zaposloucháme se do těch zvuků, co nám před tím unikly. Po chvíli ticha se začne příroda vracet do svého rytmu. Touto aktivitou dětem vysvětluji, jak je důležité přírodu při návštěvě nerušit. Zde je místo pro odpočinek, relaxaci a svačinu.

Všechny barvy přírody

Pomůcky	Barevné kartičky
Místo realizace	Louka
Cíl	Rozvoj zrakové diferenciaci. Rozlišení barev. Pozornost.
Časová náročnost	5 – 10 minut
Popis aktivity	Hra čáp ztratil čepičku. Zmíním pouze přírodní barvy, které budu mít na kartičce, aby si děti mohly zrakem ověřit, zda slyšely správnou barvu. Dotýkat se mohou jen rostlin a přírodnin. Po pojmenování a nalezení barev, přechod k další aktivitě.

Kreslíme si přírodou

Sdílení inspirace s ostatními

Pomůcky	Papírové paletky s dírkou, razítko, provázek
Místo realizace	Louka za návštěvnickým střediskem
Cíl	Rozvoj tvořivosti, práce s přírodním materiálem.
Časová náročnost	10 – 15 minut
Popis aktivity	<p>Na louce za návštěvnickým střediskem rozdám dětem oválné paletky z tvrdého papíru a ty mají za úkol pomalovat barvami, které viděly v národním parku. Jako barvy nám poslouží rostliny. Poučím děti o tom, že nebudeme zbytečně květiny trhat, pouze s nimi pokreslíme paletku. Z tohoto důvodu je aktivita navržená až pro louku, která je až v ochranném pásmu (prostor, který bývá zemědělský obhospodařován). Kdo bude mít hotovo, tomu paletkou provléknu šňůrku, a na druhou stranu dám razítko s čápem černým. Takto vyrobenou medaili si děti odnesou domů.</p> <p>Alternativa: Na paletku nenalepit oboustrannou lepicí pásku a děti přilepují přírodniny.</p>

Zhodnocení

Pomůcky	Šiška, samolepky, čáp
Místo realizace	Zahrada návštěvnického střediska
Cíl	Zhodnocení programu
Časová náročnost	10 – 15 minut
Popis aktivity	<p>Sedneme si do kruhu do trávy. Poděkuji dětem za jejich návštěvu, pochválím je a pak řeknu do šišky, co se mi nejvíce na dnešním dni líbilo. Následně pošlu šišku po kruhu, a kdo bude chtít, řekne nám, co se nejvíce líbilo jemu. Kdo nechce mluvit, pošle šišku dál. Až se šiška vrátí zpět ke mně, rozdám dětem samolepky a na rozloučenou předám paní učitelce čápa, aby ho vzala dětem do mateřské školy.</p>

	<p>Alternativa – pokud budou děti nemluvné, rozprostřu v kruhu obrázky znázorňující proběhnuté aktivity, pojmenujeme si je, každý si najde svoji šišku a dá jí k obrázku, který znázorňuje aktivitu, která se mu líbila nejvíce.</p>
--	--

3.5. Realizace environmentálního programu

Program byl realizován pro dvě mateřské školy v průběhu měsíce června. Dále byly části programu využity při akci pořádané Národním parkem Podyjí. Dohromady jsem si tedy vyzkoušela aktivity třikrát. Pokaždé vyšlo pěkné počasí bez deště, takže bylo možné všechny aktivity absolvovat ve venkovním prostředí.

První mateřská škola byla z malé vesnice na Znojemsku. Jednalo se o jednotřídní mateřskou školu s kapacitou 24 dětí. Programu se účastnilo 18 dětí a dvě učitelky.

Druhá mateřská škola byla městská a to přímo ze Znojma. Tato mateřská škola má 3 třídy a programu se účastnila pouze jedna z nich. Do Národního parku přijelo 20 dětí, dvě paní učitelky a asistentka.

Části environmentálního programu jsme přenesli do jiného prostředí při akci konané začátkem června. Děti zde pouze chodily po stanovištích v doprovodu rodičů.

Realizace programu pro mateřskou školu, kde by bylo dítě se sluchovým postižením, se prozatím nepodařila. Program je však nabídnut Národnímu parku Podyjí, kde může být dle potřeby realizován. Z časových důvodů také nemohl být program vyzkoušen víckrát, jelikož Návštěvnické středisko v Čížově je otevřeno ve všední dny až od června, to je také doba, kdy mateřské školy jezdí na výlety.

Ke zpětné vazbě jsme použila upravený dotazník od Jančaříkové, který uvádí ve své knize Environmentální činnosti v předškolním vzdělávání (viz příloha). Paní učitelky jej vyplňovaly během poslední aktivity, kterou bylo hodnocení programu dětmi. Poslední dotazník vyplňovala zaměstnankyně Národního parku Podyjí v reakci na části programu použité při pořádání akce pro děti, a po zhlédnutí obou programů, kterých se účastnila jako doprovod.

Zpětná vazba od dětí probíhala formou šiškového hodnocení při poslední aktivitě.

3.6. Vyhodnocení

3.6.1. Vyhodnocení dotazníků

Hodnocení programu od dospělých, účastnících se jako doprovod, probíhalo pomocí dotazníku. Dotazník byl rozdělen na dvě části. V první části se jednalo o hodnocení programu jako celku a ve druhé části byly hodnoceny jednotlivé aktivity. U obou částí bylo použito škálové hodnocení od 1 do 5 (1 – ne, 2 – spíše ne, 3 – možná, 4 – spíše ano, 5 – ano). Dotazníků jsem rozdala šest a všechny mi byly vráceny vyplněné. Vyplňování proběhlo anonymně, uvádím pouze, ze které mateřské školy učitelky byly, aby bylo možné porovnávat s hodnocením dětí. Jediný neanonymní dotazník byl vyplněn Ing. Svatavou Holubovou ze Správy Národního parku Podyjí, ta se účastnila obou programů.

Vyhodnocení první části dotazníku zobrazuje graf č. 1.

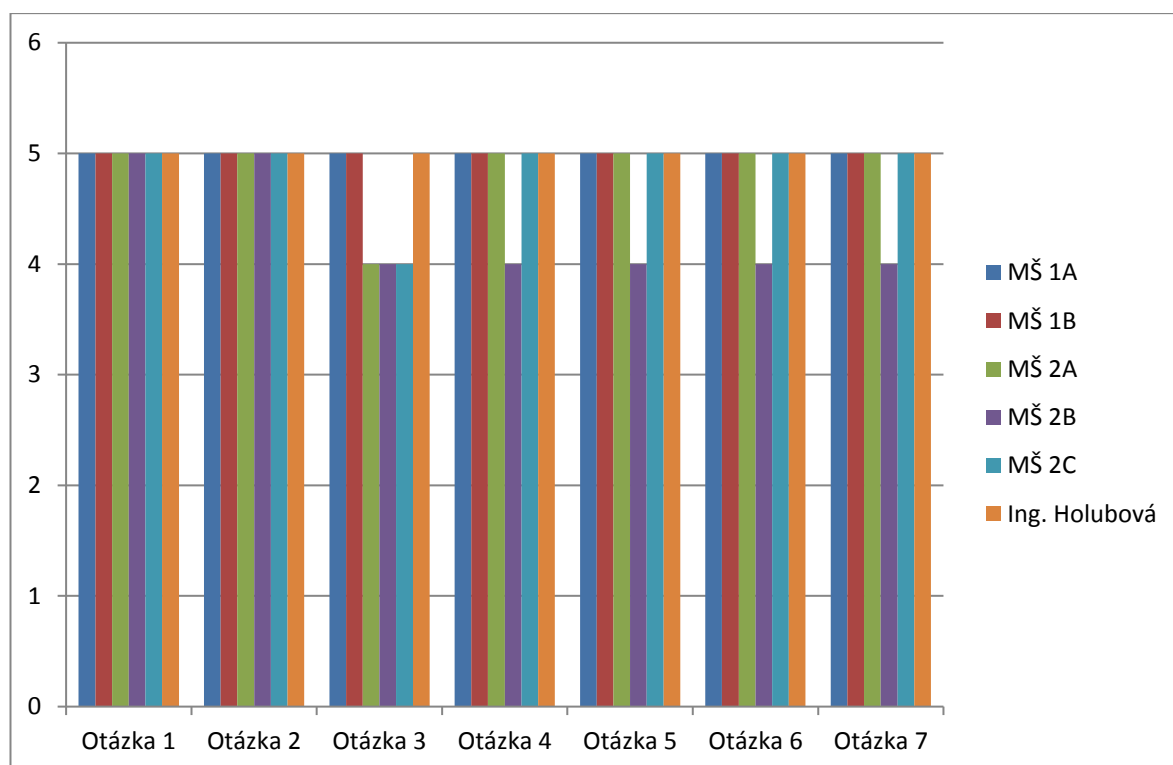
Na první otázku (*Byl program vhodně podán vzhledem k věku a dispozicím dětí?*) odpověděly všechny dotazované ANO.

Stejně hodnocení získala i druhá otázka (*Dostávaly děti dostatek podnětů pro hmat, sluch a čich?*).

U třetí otázky (*Mohly děti projevovat aktivitu, zvědavost, tvořivost?*) se odpovědi nejvíce liší – tři dotazované odpověděly ANO, další tři odpověděly SPÍŠE ANO – tyto tři účastnice byly z mateřské školy 2.

U čtvrté otázky (*Měly možnost vyjádřit svůj názor a klást otázky?*) se objevila odpověď ANO celkem pětkrát, pouze jediná účastnice z druhé mateřské školy odpověděla SPÍŠE ANO.

Stejně hodnocení je u otázek 5-7 (*Byl program vhodný pro děti se sluchovým postižením? Byl program vhodný pro děti bez sluchového postižení? Byl pro Vás program inspirativní pro Vaši práci s dětmi?*), vždy se nám ukazuje pět odpovědí ANO a jedna odpověď SPÍŠE ANO, pokaždé se jedná o učitelku z mateřské školy dvě, na grafu znázorněno fialově.

Graf 1 ukazuje vyhodnocení první části dotazníku.

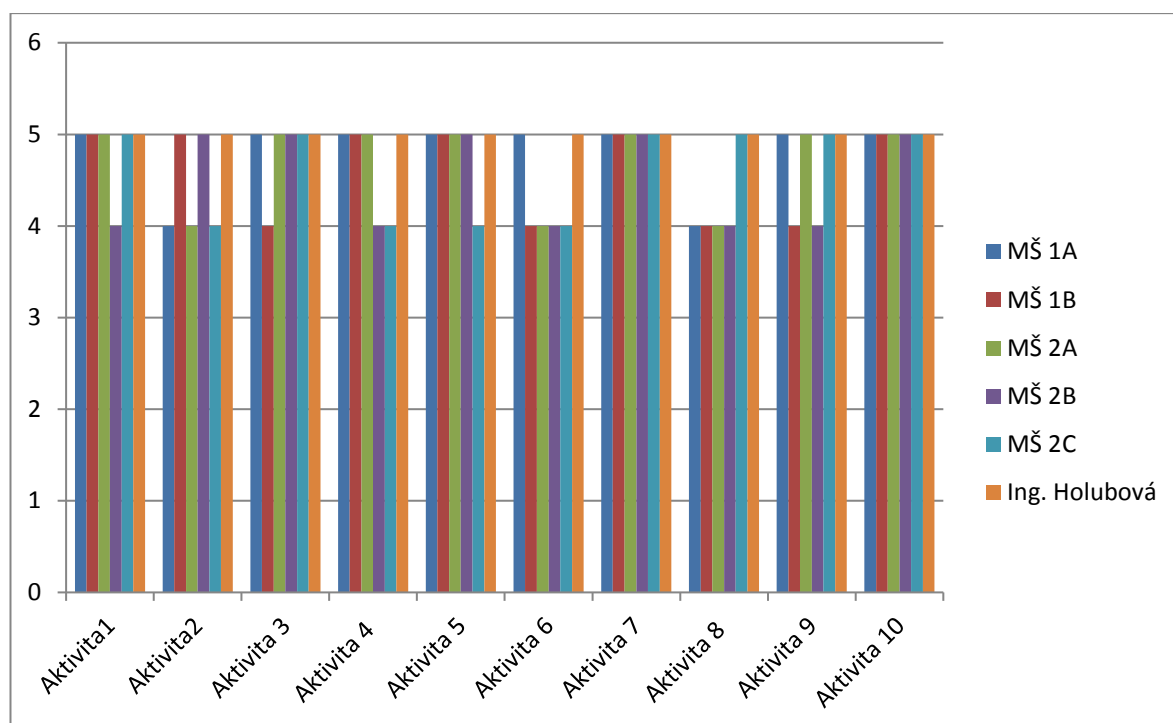
Druhou část dotazníku zobrazuje graf č. 2. Z něj vyplívá, že účastnice programu nejvíce zaujala aktivita s číslem 7 (*Prožívání na vyhlídce*) a aktivita 10 (*Zhodnocení*). Obě dostaly nejvyšší hodnocení ANO a to ode všech.

Hned za nimi se umístila aktivita 1 (*Motivační příběh*), kde jednu odpověď tvořilo SPÍŠE ANO a zbytek ANO. Stejné hodnocení měla i aktivita 3 (*Hmatové bedny*) a aktivita 5 (*Kdo tu bydlí*).

O něco hůř dopadla aktivita 4 (*Voňavé pexeso*) společně s číslem 9 (*Kreslíme si přírodou*). U obou se objevilo čtyřikrát ANO a dvakrát SPÍŠE ANO.

Aktivita 2 (*Nepřírodní stezka*) měla hodnocení půl na půl – třikrát ANO, třikrát SPÍŠE ANO.

O poslední místo se dělí dvě aktivity: 4 (*Najdi si svůj strom*) a 8 (*Všechny barvy přírody*) se stejným hodnocení – čtyřikrát je zde označeno SPÍŠE ANO a pouze dvakrát ANO.

Graf 2: Hodnocení aktivit (dotazník)

V mateřské škole 1 se účastnice shodly v nejvyšším hodnocení u pěti aktivit (*Motivační příběh, Voňavé pexeso, Kdo tu bydlí, Prožívání na vyhlídce a Zhodnocení*).

V mateřské škole 2 došlo při nejvyšším hodnocení ke shodě názorů pouze u třech aktivit (*Hmatové bedny, Prožívání na vyhlídce a Zhodnocení*).

3.6.2. Vyhodnocení dětských odpovědí

Hodnocení programu dětmi probíhalo za pomoci šišek, kdy si každé dítě našlo šišku a tu přiložilo k aktivitě, která se mu nejvíce líbila.

Mateřská škola 1

V první mateřské škole se nejvíce líbila aktivita na vyhlídce, děti ji šiškou označily celkem 6krát. Třikrát bylo označeno voňavé pexeso. Dvakrát motivační příběh, kdo tu bydlí a všechny barvy přírody. S jedním bodem skončila nepřírodní stezka s hmatovými bedny a hledání svého stromu. Nejméně se v téhle skupině líbila poslední aktivita – kreslíme si přírodou, tu neoznačilo žádné dítě.

Aktivita	Počet odpovědí
Motivační příběh	2
Nepřírodní stezka	1
Hmatové bedny	1
Voňavé pexeso	3
Kdo tu bydlí	2
Najdi si svůj strom	1
Prožívání na vyhlídce	6
Všechny barva přírody	2
Kreslíme si přírodou	0

Tabulka 1: Hodnocení dětmi z mateřské školy 1 (číslo uvádí, kolikrát děti označily danou aktivitu).

Mateřská škola 2

Ve druhé mateřské škole měl největší úspěch motivační příběh, označilo ho 5 dětí. Hned za ním se umístilo prožívání na vyhlídce se 4 označeními. Třem dětem se nejvíce líbila aktivita u rybníka. Po dvou hlasech získali voňavé pexeso, najdi si svůj strom, všechny barvy přírody a kreslíme si přírodu. Žádné z dětí neoznačilo nepřírodní stezku a hmatové bedny.

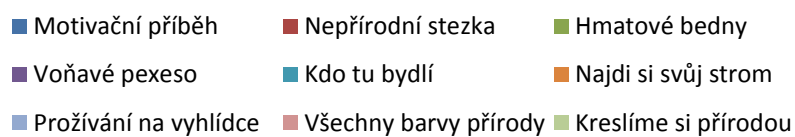
Aktivita	Počet odpovědí
Motivační příběh	5
Nepřírodní stezka	0
Hmatové bedny	0
Voňavé pexeso	2
Kdo tu bydlí	3
Najdi si svůj strom	2
Prožívání na vyhlídce	4
Všechny barva přírody	2
Kreslíme si přírodou	2

Tabulka2: Hodnocení dětmi z mateřské školy 2.

Při celkovém zhodnocení bylo zjištěno, že nejvíce se dětem líbilo prožívání na vyhlídce, označilo ho 10 dětí, tedy 26%. Sedm dětí oslovil motivační příběh - 18%. Stejně hodnocení získala aktivita u rybníka a voňavé pexeso, každé z nich označilo 13 dětí, tedy 5. Hned za nimi byly všechny barvy přírody se 4 hlasy a 11%. Aktivita: najdi si svůj strom, utkvěla v paměti 3 dětem, v součtu 8%. Dvě děti (5%) rády malovaly přírodou. Nejmenší úspěch u dětí sklídila nepřírodní stezka a hmatové bedny, v grafu nám ukazují pouze 3%, každé označilo jedno dítě.

Hodnocení všemi dětmi

Graf č. 3 označuje souhrnné hodnocení aktivit dětmi z obou mateřských škol.

Procentuální vyjádření je na základě počtu, kolikrát byla daná aktivita označena jako nejlepší (26% = 10, 18% = 7, 13% = 5, 11% = 4, 8% = 3, 5% = 2, 3% = 1).

4. Shrnutí

Cílem této práce bylo vytvořit environmentální program pro děti se sluchovým postižením i pro děti intaktní. Při vymýšlení programu se mi vlastní hodnocení zdálo málo. Proto jsem použila dotazník pro dospělé účastníky programu a zároveň jsem zařadila aktivitu, při které svůj názor mohly vyjádřit děti.

Z první části dotazníkového šetření vyšlo najevo, že program byl vhodně podán vzhledem k věku a dispozicím dětí. Ing. Svatava Holubová uvedla: *Lektorka velmi citlivě v programu zohlednila široké spektrum zájmů, schopností a vědomostí všech věkových kategorií od 3 do 6 ti let.* Jednoznačný byl také dostatek podnětů pro hmat, sluch, čich a zrak. I v ostatních otázkách vyšlo pozitivní hodnocení, střídaly se pouze odpovědi spíše ano a ano. Můžeme tedy kladně odpovědět na to, zda děti mohly projevat aktivitu, zvědavost, tvořivost a zda měly možnost vyjádřit svůj názor a klást otázky. Pro tuto práci nejdůležitější závěr je vhodnost programu pro děti se sluchovým postižením i pro děti bez sluchového postižení. Nezanedbatelná je taky inspirace předaná učitelkám pro jejich práci s dětmi.

Druhá část dotazníku byla zaměřena na jednotlivé aktivity. Na prvním místě, co se oblíbenosti týče, jsou se stejným hodnocením dvě: *Prožívání na vyhlídce a Zhodnocení.* Druhé místo obsadily hned tři aktivity: *Motivační příběh, Hmatové bedny* a *Kdo tu bydlí.* Jako třetí skončila *Nepřírodní stezka.* I u posledního, tedy čtvrtého místa jsou dvě aktivity a to *Najdi si svůj strom* a *Všechny barvy přírody.*

Stejně jako u dospělých, tak i u dětského hodnocení se ukázalo jako nejoblíbenější *Prožívání na vyhlídce.* Úspěch měl i *Motivační příběh.* Jako třetí se umístily hned dvě aktivity: *Kdo tu bydlí* a *Voňavé pexeso.* Na čtvrtém místě jsou *Všechny barvy přírody.* Pátá oblíbená aktivita - *Najdi si svůj strom.* Předposlední místo obsadilo *Kreslení přírodou.* O poslední místo se dělí *Nepřírodní stezka* a *Hmatové bedny*

Po vyhodnocení obou kategorií můžeme označit, že v mateřské škole 1 byla nejoblíbenější aktivita po hodnocení dětmi i doprovodem *Prožívání na vyhlídce* a na druhém místě se umístilo *Voňavé pexeso.* V mateřské škole 2 se děti s doprovodem shodly pouze v *Prožívání na vyhlídce.* Celkově je tedy jasné, že tohle byl nejuspěšnější bod programu. Rozdíly mezi dětmi a dospělými lze vidět u *Hmatových beden,* které děti na rozdíl od dospělých vůbec nezažaly.

Z pohledu lektora vím, že při dětském hodnocení, mnohdy nešlo při pokládání šišky o nejlepší aktivitu, ale především malé děti se nechaly ovlivnit staršími kamarády nebo přiřadily šišku k obrázku, který se jim nejvíce líbil. Důležitější pro mě bylo, jak se děti chovaly během programu, kdy z nich byla cítit největší radost a energie. Obě skupiny velmi dobře reagovaly na papírového čápa černého a prožívaly naplno výhled. Aktivita na čich a hmat určitě také zaujaly. Při *Všech barvách přírody* se obě skupiny chovaly velmi spontánně. Rozdíly byly patrné při *Kreslení přírodou*, tahle činnost více strhla mateřskou školu 2. Mateřská škola 1 naopak více spolupracovala při *Nepřírodní stezce*.

5. Závěr

Bakalářská práce se zabývala environmentální výchovou. V popředí zájmu byly děti se sluchovým postižením, ale jednalo se mi také o vytvoření výukového programu, který by byl vhodný i pro děti intaktní. Při vytváření jsem se tedy inspirovala nejvíce v knihách, které popisují aktivity vhodné pro osoby se sluchovým postižením. Ty jsem následně přetransformovala na dětskou úroveň a hlavně na prostředí, v němž měly být realizovány. Některé aktivity pocházely i z vlastních zkušeností. Hotový program jsem konzultovala s Ing. Svatavou Holubovou ze Správy národního parku Podyjí, která má na starosti akce pro děti a je současně vedoucí Návštěvnického střediska v Čížově. Před vyzkoušením bylo potřeba vyrobit a zajistit všechny popsané pomůcky. Poté jsem si části programu vyzkoušela na akci pořádané Národním parkem Podyjí. Zde došlo k testování pomůcek a doladění aktivit. Některé prošly ještě drobnou úpravou.

Realizace programu proběhla na začátku června. Jako první se účastnila vesnická mateřská škola ze Znojemska. O týden později pak městská mateřská škola přímo ze Znojma. Hodnocení proběhlo pomocí škálového dotazníku, který byl rozdán všem dospělým účastníkům. Výsledky byly následně zpracovány do grafů a vyhodnoceny. U dětí bylo využito hodnocení za pomoci šišek, kdy každé dítě mohlo označit jednu aktivitu, u které se cítilo nejlépe, a nejvíce se mu líbila. Z tohoto hodnocení jsem si pořídila fotografickou dokumentaci a na jejím základě jsem provedla vyhodnocení. Nakonec jsem porovнала závěry od dětí se závěry od dospělých účastníků.

Jsem ráda za to, že jsem měla možnost spojit vymyšlení aktivit pro mě známé prostředí a osobní zkušenost při jejich realizaci. Při druhém programu jsem už věděla čeho se vyvarovat nebo co u předchozích účastníků nefungovalo. Jindy naopak děti reagovaly úplně jinak než předchozí skupina. U některých aktivit mě tedy hodnocení nepřekvapilo, jindy to byla velmi dobrá zpětná vazba. Rozhodně tento druh hodnocení, kdy mají být hodnotiteli malé děti, vřele doporučuji. Stejného ohlasu se mi dostalo i od paní učitelek.

Pro moje budoucí povolání je to velmi dobrá osobní zkušenost, vždyť vytváření příprav pro děti je jedna z nejdůležitějších součástí učitelské profese.

6. Literatura

BEDNÁŘOVÁ, Jiřina a Vlasta ŠMARDOVÁ. *Diagnostika dítěte předškolního věku: co by dítě mělo umět ve věku od 3 do 6 let*. Brno: Computer Press, 2007. Dětská naučná edice. ISBN 9788025118290.

CORNELL, Joseph Bharat. *Objevujeme přírodu: učení hrou a prožitkem*. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0145-8.

ČINČERA, Jan. *Environmentální výchova: od cílů k prostředkům*. Brno: Paido, 2007. ISBN 978-80-7315-147-8.

HORÁKOVÁ, Radka. *Sluchové postižení: úvod do surdopedie*. Praha: Portál, 2012. ISBN 9788026200840.

HOUDKOVÁ, Zuzana. *Sluchové postižení u dětí - komplexní péče*. V Praze: Triton, 2005. ISBN 9788072546237.

JANČAŘÍKOVÁ, Kateřina. *Environmentální činnosti v předškolním vzdělávání*. Praha: Josef Raabe, c2010. Nahlížet - nacházet. ISBN 9788086307954.

JUNGWIRTHOVÁ, Iva. *Dítě se sluchovým postižením v MŠ a ZŠ*. Praha: Portál, 2015. ISBN 9788026209447.

KRAHULCOVÁ, Beáta. *Komunikace sluchově postižených*. Vyd. 2. Praha: Karolinum, 2002. ISBN 80-246-0329-2.

LAZÁREK, Petr. *Průvodce národním parkem Podyjí-Thayatal pěšky a na kole*. Brno: K-public, 2007. ISBN 9788090250499.

LEBLOVÁ, Eliška. *Environmentální výchova v mateřské škole*. Vydání druhé. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-1149-5.

MACENAUEROVÁ, Jitka. *Přírodovědné hry*. Olomouc: Rubico, 2012. Hrátky. ISBN 9788073461478.

MIKLÁNKOVÁ, Ludmila. *Environmentální stimuly v pohybové aktivitě dětí předškolního věku*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2009. ISBN 978-80-244-2331-9.

PANSKÁ, Svatava. *Aplikované pohybové aktivity osob se sluchovým postižením*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. ISBN 9788024436555.

POTMĚŠIL, Miloň. *Sluchové postižení a sebereflexe*. V Praze: Karolinum, 2007. ISBN 978-80-246-1300-0.

POTMĚŠIL, Miloň. *Čtení k surdopedii*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2003. ISBN 9788024407661.

Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání. 1. upravené vydání. Praha: Výzkumný ústav pedagogický, 2010. 48 s. ISBN 978-80-87000-33-5.

ROUČKOVÁ, Jarmila. *Cvičení a hry pro děti se sluchovým postižením: praktické návody a důležité informace*. Praha: Portál, 2006. Speciální pedagogika (Portál). ISBN 80-7367-158-1.

ŠEDIVÁ, Zoja. *Psychologie sluchově postižených ve školní praxi*. Praha: Septima, 2006. ISBN 80-7216-232-2.

ŠIRCOVÁ, Ivana. *S dětmi v přírodě: zážitková výchova po celý rok*. Praha: Portál, 2007. ISBN 9788073672010.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Vyd. 2., dopl. a přeprac. Praha: Karolinum, 2012. ISBN 9788024621531.

Zákony a vyhlášky

Vyhláška č.27/2016 Sb., o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných

Zákon č. 82/2015 Sb., kterým se mění zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školní zákon), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony

7. Přílohy

Vážený účastníku programu,
obracím se na Vás s prosbou o vyplnění dotazníku, který se vztahuje
k environmentálnímu programu *Podyjí pro všechny*. Dotazník slouží jako podklad
pro bakalářskou práci a je zcela anonymní. Děkuji za vaši ochotu.

	1	2	3	4	5
Byl program vhodně podán vzhledem k věku a dispozicím dětí?					
Dostávaly děti dostatek podnětů pro hmat, sluch, čich a zrak?					
Mohly děti projevat aktivitu, zvědavost, tvořivost?					
Měly možnost vyjádřit svůj názor a klást otázky?					
Byl program vhodný pro děti se sluchovým postižením?					
Byl program vhodný pro děti bez sluchového postižení?					
Byl pro Vás program inspirativní pro Vaši práci s dětmi?					

Hodnocení: 1 – ne, 2 – spíše ne, 3 – možná, 4 – spíše ano, 5 – ano

Jak se Vám líbily aktivity?

	1	2	3	4	5
Motivační příběh					
Nepřírodní stezka					
Hmatové bedny					
Voňavé pexeso					
Kdo tu bydlí					
Najdi si svůj strom					
Prožívání na vyhlídce					
Všechny barvy přírody					
Kreslíme si přírodou					
Zhodnocení					

Prostor pro Vaše připomínky k programu:

8. Fotografie

Fotografie 1: Čápi sloužící k motivaci

Fotografie 2: Hmatové bedny

Fotografie 3: Voňavé pexeso

Fotografie 4: Z realizace programu

Fotografie 5: Hodnocení pomocí šišek

Fotografie 6: Nepřírodní stezka

Fotografie 7: Medaile vyrobená dětmi